

ÇEKİŞMESİZ YARGI İŞLERİNDE GÖREV VE YETKİ

DOI: 10.21492/inuhfd.239941

Aslı ARAS*

ÖZET

Çekişmesiz yargı işleri için görevli ve yetkili mahkeme, özel hükümler saklı kalmak kaydıyla, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki ilgili hükme göre belirlenir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda çekişmesiz yargı işleri için belirtilen görev ve yetki kuralı özel kanunlarda aksi öngörülmedikçe uygulanacaktır. Kanunlarda özel hüküm bulunan hallerde ise özel hükümde yazılı olan mahkeme, o çekişmesiz yargı işi için görevli ve yetkili olacaktır. Ayrıca bazı çekişmesiz yargı işleri mahkemeler dışında başka makamlara da verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hukuk Muhakemeleri Kanunu, çekişmesiz yargı, görev, yetki.

COMPETENCE AND VENUE IN NON-CONTENTIOUS JURISDICTION

ABSTRACT

Without prejudice to the special provisions for non-contentious jurisdiction, competent and local competent courts in non-contentious jurisdiction are determined by provisions of Civil Procedure Code Numbered 6100. The provision regarding competence and venue in Civil Procedure Code is applied unless otherwise provided by special law. If there is an existence of specific provision regarding jurisdictional competence and venue, the court according to special provision will be competent and local competent court. Also, there are also some non-contentious judicial affairs have also been given to other authorities outside the courts.

Keywords: Civil Procedure Code, non-contentious jurisdiction, competence, venue.

I. GENEL OLARAK ÇEKİŞMESİZ YARGI

Medenî yargı, çekişmeli yargı ve çekişmesiz yargı olmak üzere ikiye ayrılır. Bu iki yargı, özel hukuk alanına ilişkin olsa da çekişmeli yargı ile çekişmesiz yargı birbirinden oldukça farklıdır. Çekişmeli yargıda, bir uyumazlığın; çekişmesiz yargıda ise bir işin mahkemelerce görülüp karara bağlanması amaçlanmaktadır. Çekişmeli yargının faaliyet

* Yrd. Doç. Dr. İzmir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

alanı davalardır; oysa çekişmesiz yargıda dava yoktur. Çekişmesiz yargıdaki faaliyet, *çekişmesiz yargı işi*¹ olarak adlandırılır. Çekişmeli yargıda, sübjektif hakkı ihlal edilen veya ihlal tehlikesine maruz kalan taraf, mahkemeden hukuki korunma istemektedir. Çekişmesiz yargıda ise, kural olarak uyuşmazlık ve sübjektif hak ihlali yoktur, hukuk kurallarının somut olaya uygulanmasını gerektiren bir iş vardır. Çekişmeli yargıda, iddia ve karşı iddia ileri süren iki taraf vardır ve dolayısıyla bir dava söz konusudur². Dava konusunu oluşturan ihtilaf, bu iki taraf arasındadır. Çekişmesiz yargıda ise, bir dava yoktur ve birbirine zıt talepler ileri süren iki taraf bulunmamaktadır. Çekişmesiz yargıda karşı taraf bulunmadığı için, tek taraflı bir yargılama söz konusudur³.

Çekişmeli yargı iki taraf sistemine göre kurulmuşken, çekişmesiz yargı tek taraflıdır. Bu sebeple, çekişmesiz yargıda taraf kavramı yerine *ilgili* kavramı kullanılmaktadır.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda çekişmesiz yargıya ilişkin ölçütlere yer verilmiş, bu ölçütlerden birine veya birkaçına giren işler çekişmesiz yargı işleri olarak belirtilmiştir (HMK m. 382/I). Buna göre; çekişmesiz yargı, hukukun, mahkemelerce, aşağıdaki üç ölçütten birine veya birkaçına göre bu yargıya giren işlere uygulanmasıdır:

- a) İlgililer arasında uyuşmazlık olmayan hâller.
- b) İlgililerin, ileri sürülebileceği herhangi bir hakkının bulunmadığı hâller.
- c) Hâkimin resen harekete geçtiği hâller.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 382. maddesinin ikinci fıkrasında, bazı çekişmesiz yargı işleri sayılmıştır. Ancak, bu sayım sınırlı değildir. Kanunda belirtilen işler dışında kalan diğer işler, yukarıda belirttiğimiz üç ölçütten birine veya birkaçına giriyorsa, çekişmesiz yargı işlerinden sayılacaktır.

¹ Karşılaştırmalı hukukta çekişmesiz yargıyı ifade etmek üzere çeşitli terimler kullanılmaktadır. Çekişmesiz yargının kökeni olarak kabul edilen Roma hukukundaki "*iurisdictio voluntaria*" tabirinin tercümesi olarak, Alman ve İsviçre hukukunda çekişmesiz yargıyı ifade etmek üzere "*freiwillige Gerichtsbarkeit*" yani ihtiyari veya isteğe bağlı yargı ifadesi kullanılmaktadır. İsviçre hukukunda bazı kaynaklarda, "*nichtstreitige Verfahren*" veya "*nichtstreitige Gerichtsbarkeit*" ifadelerine de rastlanmaktadır. Avusturya hukukunda ise, "*Außerstreitverfahren*" yani çekişmeli olanlar dışındaki işlere ilişkin yargılamayı ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

² Kuru, Nizasız Kaza, s. 16.

³ Meier, s. 361; Yılmaz, E., s. 1637.

Çalışmamızın konusu, çekişmesiz yargı işlerinde görev ve yetki kuralları olduğundan, çekişmesiz yargıyı genel olarak açıkladıktan sonra görev ve yetki kurallarını incelemeye başlayabiliriz.

II. ÇEKİŞMESİZ YARGIDA GÖREV

A. Sulh Hukuk Mahkemesinin Görevi

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 383. maddesinde, çekişmesiz yargı işlerinde görevli mahkeme, aksine bir düzenleme bulunmadığı sürece sulh hukuk mahkemesidir, şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre, çekişmesiz yargı işlerinde aslî görevli mahkeme sulh hukuk mahkemesi olacaktır⁴.

Bazı çekişmesiz yargı işlerinde sulh hukuk mahkemesinin görevli olduğu açıkça belirtilmektedir. Örneğin, Türk Medeni Kanunu'nun 598,I

⁴ Kuru/Budak, s. 36; Yılmaz, O., s. 4; Akkan, s. 54. "6100 Sayılı HMK'nun 382/2-a-2 maddesinde ad ve soyadının değiştirilmesi çekişmesiz yargı işlerinden sayılmış, 383. maddede ise, çekişmesiz yargı işlerinde görevli mahkemenin aksine bir düzenleme bulunmadığı sürece sulh hukuk mahkemesine ait olduğu belirtilmiştir. TMK'nun 27. maddesinde; "Adın değiştirilmesi, ancak haklı sebeplere dayanılarak hâkimden istenebilir." hükmü yer almaktadır. Davacıların talebine konu ad değişikliği de, hukuki niteliği itibarıyla TMK'nın 27. maddesinde bahsi geçen haklı nedenle ad değişikliği davasıdır ve bu dava türü HMK'nun 383/2-a-2 maddesine göre çekişmesiz yargı işlerinden sayılır. Buna göre çekişmesiz yargı niteliğinde olan haklı nedenle adın değiştirilmesi davasının sulh hukuk mahkemesinde görülerek sonuçlandırılması gerekir." Yarg. 17. HD, 17.10.2012, E. 2012/11283, K. 2012/11293; "Kanunda çekişmesiz yargı işlerinin neler olduğu, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 382/1 maddesine göre; "Çekişmesiz yargı, hukukun, mahkemelerce, aşağıdaki üç ölçütten birine veya birkaçına göre bu yargıya giren işlere uygulanmasıdır..." hükmü ile "İlgililer arasında uyuşmazlık olmayan haller, ilgililerin ileri sürebileceği herhangi bir hakkın bulunmadığı haller ve hâkimin re'sen harekete geçtiği haller ... " olmak üzere bu üç ölçütte çekişmesiz yargının genel çerçevesi belirlenerek mümkün olduğunca çekişmesiz yargı işleri sayılarak belirtilmiştir. Ancak bu sayma sınırlı olmadığından kanun maddesinde sayılmayan fakat çekişmesiz yargı ölçütlerini taşıyan diğer işlerin de çekişmesiz yargı işi olarak kabulü gerekir. Yani, 382. maddede sayılmamakla beraber çekişmesiz yargının ölçütlerinden birini veya birkaçını taşıyan bir iş de çekişmesiz yargı işi olarak değerlendirilmelidir. Gaipliğe karar verilmesi davası 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 382. maddesinde belirtilen çekişmesiz yargı işlerinden sayılmalıdır. Kaldı ki, 382. maddenin 2-a.4 .maddesinde "gaiplik kararı" çekişmesiz yargı işi sayılmış olup aynı kanunun 383. maddesinde de çekişmesiz yargı işlerinde görevli mahkemenin aksine bir düzenleme bulunmadığı sürece sulh hukuk mahkemesi olacağı hükmüne yer verilmiştir. Gaiplik kararı isteğine ilişkin uyuşmazlık, çekişmesiz yargı işi niteliğinde olup Sulh Hukuk Mahkemesinde görülüp sonuçlandırılması gerekmektedir." Yarg. 17. HD, 11.4.2013, E. 2013/4162, K. 2013/5361 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

maddesinde: “Başvurusu üzerine kanuni mirasçı oldukları belirlenenlere, sulh mahkemesince mirasçılık sıfatlarını gösteren bir belge (mirasçılık belgesi) verilir”. Mirasçılık belgesi verilmesi işi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda bir çekişmesiz yargı işi sayılmasına rağmen, mirasçılık belgesi bir itiraza konu olmuşsa artık bu iş çekişmeli hale geldiğinden çekişmeli yargı alanına girecektir. Mirasçılık belgesi verilme işi, çekişme yokluğu ölçütüne göre bir çekişmesiz yargı işidir. Bu işin görülmesi sırasında mirasçılar arasında gösterilmemiş bir kişi, mahkemeye başvurarak kendisinin de mirasçı olduğunu belirterek mirasçılık belgesi verilmesi işine itiraz ederse, iş çekişmesiz yargıdan çıkıp çekişmeli yargıya girer; bu kişinin diğer mirasçıları davalı göstererek dava açması gerekir⁵. Bu sebeple, mirasçılık belgesinin iptali ile yenisinin verilmesi işi çekişmeli yargıya dâhildir. Çekişmeli yargıda asli görevli mahkeme asliye hukuk mahkemesi olduğundan ve mirasçılık belgesinin iptali, sulh hukuk mahkemesi görev alanını düzenleyen hükümden (HMK m.4) yer almadığından, görevli mahkeme asliye hukuk mahkemesi olacaktır⁶.

Bir çekişmesiz yargı işiyle ilgili olarak, kanunda sadece hâkimden veya mahkemeden bahsediliyorsa, görevli mahkeme sulh hukuk

⁵ Kuru, Nizasız Kaza, s. 87-88.

⁶ “Davanın açıldığı tarihte yürürlükte bulunan 6100 sayılı HMK'nun 1.maddesinde mahkemelerin görevinin kanunla belirleneceği, 2. maddesinde ise dava konusunun değer ve miktarına bakılmaksızın malvarlığı haklarına ilişkin davalar ile şahıs varlığına ilişkin davalarda görevli mahkemenin aksine bir düzenleme bulunmadıkça Asliye Hukuk Mahkemesi olduğu belirtilmiştir. Aynı Kanunun 4/1-ç maddesinde, Sulh Hukuk Mahkemesi veya Sulh Hukuk Hakiminin bu kanun ile diğer kanunların Sulh Hukuk Mahkemesini görevlendirdiği davaları göreceği açıklanmıştır. Öte yandan; aynı Kanunun 383. maddesinde çekişmesiz yargı işlerinde görevli mahkemenin aksine bir düzenleme olmadığı sürece Sulh Hukuk Mahkemesi olduğu belirtilmiş, 382/2-c maddesi hükmünde ise miras hukukundaki çekişmesiz yargı işleri belirtilirken mirasçılık belgesinin verilmesi istemine ilişkin davalar da bu kapsamda sayılmış ne var ki; mirasçılık belgesinin iptali istemiyle açılan davalar hakkında düzenleme yapılmamıştır. O halde; mirasçılık belgesinin iptali davalarının hasımlı olarak açıldığı, sonucunun tarafları açısından kesin hüküm oluşturduğu dikkate alındığında çekişmeli yargı kapsamında kalan davalardan olduğu, bu nedenle 6100 sayılı HMK'nun yürürlüğe girdiği 01.10.2011 tarihinden sonra açılan mirasçılık belgesinin iptali davalarına bakmakla görevli mahkemenin Asliye Hukuk Mahkemesi olduğu kuşkusuzdur. Görev kamu düzenine ilişkin olduğundan taraflarca öne sürülmesi bile mahkemelerce kendiliğinden dikkate alınması gerekir.” Yarg. 7. HD, 19.12.2012, E. 2012/8699, K. 2012/9564 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

mahkemesi olacaktır⁷. Örneğin, Türk Medeni Kanunu'nun 27. maddesinde: "Adın değiştirilmesi, ancak haklı sebeplere dayanılarak hâkimden istenebilir." Aynı şekilde Türk Medeni Kanunu'nun 32. maddesinde: "Ölüm tehlikesi içinde kaybolan veya kendisinden uzun zamandan beri haber alınamayan bir kimsenin ölümü hakkında kuvvetli olasılık varsa, hakları bu ölüme bağlı olanların başvurusu üzerine mahkeme bu kişinin gaipliğine karar verebilir" dediği için bir çekişmesiz yargı işi olan gaiplik kararının verilmesinde de görevli mahkeme, sulh hukuk mahkemesidir. Ancak, eşlerden birinin gaip olması ve diğer eşin gaiplik ile birlikte evliliğin feshi talebinde bulunması halinde görevli mahkeme aile mahkemesi olacaktır. Çünkü, gaiplik nedeniyle evliliğin feshi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda aile hukukundaki çekişmesiz yargı işleri arasında özel olarak sayılmıştır. 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usûllerine Dair Kanun'un 4/1 maddesinde de, "22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanununun Üçüncü Kısım hariç olmak üzere İkinci Kitabı ile 3.12.2001 tarihli ve 4722 sayılı Türk Medenî Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanuna göre aile hukukundan doğan dava ve işler" aile mahkemesinde görülür denilmektedir.

Hazinenin gaiplik istemi ile birlikte, gaibin malvarlığının kendisine devredilmesini istemesi halinde ise, Yargıtay'ın⁸ asliye hukuk

⁷ BK m. 44/I: "Temsilciye yetki belgesi verilmişse, yetkinin sona ermesi durumunda temsilci, bu belgeyi temsil olunana geri vermekle veya hâkimin belirleyeceği yere bırakmakla yükümlüdür."

BK. m. 187/I: "Kime ait olduğu çekişmeli bulunan bir alacağın borçlusu, ifadan kaçınabilir ve alacağın konusunu hâkim tarafından belirlenen yere tevdi etmekle borçtan kurtulur."

TTK m. 82/7: "Bir tacirin saklamakla yükümlü olduğu defterler ve belgeler; yangın, su baskını veya yer sarsıntısı gibi bir afet veya hırsızlık sebebiyle ve kanuni saklama süresi içinde ziyaa uğrarsa tacir ziyayı öğrendiği tarihten itibaren onbeş gün içinde ticari işletmesinin bulunduğu yer yetkili mahkemesinden kendisine bir belge verilmesini isteyebilir. Bu dava hasımsız açılır. Mahkeme gerekli gördüğü delillerin toplanmasını da emredebilir."

⁸ "Dava, gaiplik ve taşınmazın bedelinin hazineye devri isteklerine ilişkindir. Mahkemece, dava dilekçesinin görev yönünden reddine karar verilmiş ise de; Mahkemenin bu kararı TMK'nun, 32 ve devamı maddelerine dayalı olarak açılan gaiplik davalarında verilebilecek kararlardandır. Oysa somut olayda davacı hazine, gaiplik isteği yanında, son mirasçı sıfatıyla taşınmazın bedelinin hazineye devri isteminde de bulunmuştur. Bu tür bir isteğin TMK'nun 588. maddesi kapsamında olduğu açıktır. Öte yandan, davanın taşınmazın aynına yönelik olduğu gözetildiğinde olayda HMK'nun 382 ve 383 maddelerinin uygulama yeri de bulunmamaktadır. Zira dava mal varlığına yönelik olup,

mahkemesinin görevli olduğu görüşünün aksine, kanımızca görevli mahkeme, sulh hukuk mahkemesidir. Çünkü, gaiplik nedeniyle evliliğin feshinde olduğu gibi, bu halde görevli mahkeme konusunda özel bir düzenleme bulunmadığı için, görevli mahkemenin çekişmesiz yargı işlerinde asli görevli mahkeme olan sulh hukuk mahkemesi olduğunu kabul etmek gerekir.

Çekişmeli yargıda, görev kuralları kamu düzenine ilişkindir. Medenî usûl hukukunda, kamu düzenine ilişkin bir kurala aykırılığın bulunup bulunmadığını hâkim re'sen araştırır⁹. Görev kuralları kamu düzenine ilişkin olduğu için, çekişmeli yargıda taraflar, davanın her aşamasında mahkemenin görevsiz olduğunu ileri sürebilecekleri gibi, mahkeme de görevli olup olmadığını her aşamada re'sen inceleyebilecektir. Çekişmeli yargıda, görev kuralları dava şartıdır (HMK m. 114/I-c).

Çekişmeli yargıda olduğu gibi, çekişmesiz yargıda da görev kuralları kamu düzenine ilişkindir. Bu nedenle, çekişmesiz yargıda da mahkeme, görevli olup olmadığını re'sen gözetmelidir. Çekişmesiz yargıda görev, yargılama şartıdır. Eğer, çekişmesiz yargı işi için görevli olmayan bir mahkemeye başvurulmuşsa, mahkeme re'sen görevsizlik kararı verecektir. Görevsizlik kararı verilmesi ve bunun üzerine yapılacak işlemlere ilişkin olarak, çekişmeli yargıdaki usûl hükümleri burada da uygulama alanı bulacaktır. Çünkü, çekişmesiz yargı işleri için niteliğine uygun düştüğü ölçüde basit yargılama usûlü uygulanır. Basit yargılama usûlünde de, özel düzenleme bulunmayan hallerde yazılı yargılama usûlüne ilişkin kurallara atıf yapılması (HMK m. 322/I), bizi bu sonuca götürmektedir. Buna göre, çekişmesiz yargıda da mahkeme, görevsizlik kararında, görevli mahkemeyi belirleyip dosyanın bu mahkemeye gönderilmesine karar vermelidir. Çekişmeli yargıda, mahkeme, sadece dosyanın görevli mahkemeye gönderilmesine karar verir, yoksa dosyayı da re'sen görevli mahkemeye göndermez. Ancak, çekişmesiz yargıda durum daha farklıdır. Konuyu, re'sen takip edilen ve talep üzerine takip edilen çekişmesiz yargı işleri olarak ikiye ayırarak değerlendirmek

bu hali ile HMK'nun 2. maddesi kapsamında olduğunun kabulü zorunludur. Anılan madde uyarınca da davada görevli mahkemenin Asliye Hukuk Mahkemesi olduğu tartışmasızdır.” Yarg. 1. HD, 1.10.2012, E. 2012/12630, K.2012/10410 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

⁹ Pekantitez/Atalay/Özekes, s. 153.

gerekir: Re'sen takip edilen çekişmesiz yargı işlerinde, mahkeme, görevsizlik kararında görevli mahkemeyi belirleyip dosyayı re'sen görevli mahkemeye gönderebilir. Dosyanın görevli mahkemeye gönderilmesi konusunda ilgililerden birinin mahkemeye yapacağı başvuru, sadece mahkemeyi tahrik niteliğindedir. Takibi talebe bağlı çekişmesiz yargı işlerinde ise, dosyanın görevli mahkemeye gönderilmesi için, ilgililerden birinin görevsiz mahkemeye talepte bulunması gerekir¹⁰.

Çekişmeli yargıda, görevsizlik kararı usûle ilişkin nihai bir karardır. Bu sebeple, mahkemenin görevsizlik kararına karşı tarafların kanun yoluna başvurma hakkı bulunmaktadır. Kanımızca, çekişmesiz yargıda mahkemenin görevsizlik kararına karşı kanun yoluna başvurmaya engel bir durum bulunmamaktadır. İlgililer, mahkemenin görevsizlik kararına karşı kanun yoluna başvurabilirler.

B. Sulh Hukuk Mahkemesi Dışında Görevli Mahkemeler

1. Asliye Hukuk Mahkemesi

Vesayet işlerinde, denetim makamı olarak, asliye hukuk mahkemesi görevlidir (TMK m. 397,II).

Kişisel durum sicilindeki kaydın düzeltilmesi işiyle ilgili olarak Medeni Kanun'un 39. maddesinde, mahkeme kararı olmadıkça, kişisel durum sicilinin hiçbir kaydında düzeltme yapılamayacağı belirtilmiş olmakla birlikte, bu konudaki kararın hangi mahkeme tarafından verileceği konusunda açıklık bulunmamaktadır. 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36. maddesinde ise, nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme taleplerinin, düzeltmeyi isteyen şahısların yerleşim yerindeki görevli asliye hukuk mahkemesinde yapılacağı belirtilmiştir. Özel hüküm bulunması sebebiyle, nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme taleplerinde görevli mahkeme asliye hukuk mahkemesi olacaktır.

Vakfın kuruluşunun tescili, uyuşmazlık yokluğu ölçütüne göre bir çekişmesiz yargı işidir¹¹. Yargıtay'ın¹² vakfın tescili işini çekişmeli

¹⁰ Keidel, s. 89.

¹¹ Kuru, Nizasız Kaza, s. 68; Kuru/Budak, s. 29-30.

¹² “Dava tarihinde yürürlükte bulunan 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun görev konusunu düzenleyen 2. maddesine göre, dava konusunun değer ve miktarına bakılmaksızın malvarlığı haklarına dair davalarla kişi varlığına dair davalarda görevli mahkemenin aksine bir düzenleme bulunmadıkça asliye hukuk mahkemesi olacağı, aynı Kanunun 381. ve 382. maddelerinde ise çekişmesiz yargı işleri ilgililer arasında uyuşmazlık olmayan ve ilgililerin ileri sürülebileceği herhangi bir hakkın bulunmadığı

yargıya dahil ederek görevli mahkemenin asliye hukuk mahkemesi olduğunu belirtmesi kanımızca yerinde değildir. Vakfın tescili işi bir çekişmesiz yargı işi olmakla birlikte görevli mahkeme konusunda Medeni Kanun ve Vakıflar Kanunu'nda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Medeni Kanun'un 102. maddesi vakfın, yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanacağını belirtmiş ancak, görevli mahkemeyi açıkça göstermemiştir. Vakıflar Kanunu'nda ise vakfın tescilinde görevli mahkemeye ilgili olarak herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. 26.4.2013 tarihli ve 28629 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Türk Medeni Kanunu Hükümlerine Göre Kurulan Vakıfların Tescil ve İlanı Hakkında Tüzük” uyarınca vakfın tescilinde görevli mahkeme asliye hukuk mahkemesi olarak belirlenmiştir (Tüzük m. 3/IV). Ancak, Anayasa'nın 142. maddesinde mahkemelerin kuruluş, görev ve yetkileri, işleyiş ve yargılama usullerinin kanunla düzenleneceği belirtildiği için, görevle ilgili düzenlemenin tüzük ile yapılmasının Anayasa'ya aykırı olduğu ifade edilmiştir¹³. Kanımızca da böyle bir düzenlemenin kanunla yapılması gerekirdi. Ayrıca, aksine bir düzenleme bulunmadıkça çekişmesiz yargı işlerinde aslî görevli mahkemenin sulh hukuk mahkemesi olacağı dikkate alınarak kanunda açık bir düzenleme yapılmayan çekişmesiz yargı işleri için sulh hukuk mahkemesinin görevli olduğu sonucu kabul edilmelidir.

2. Asliye Ticaret Mahkemesi

Özel bir kanun hükmü ile, bazı çekişmesiz yargı işlerinde sulh hukuk mahkemesi dışında başka bir mahkeme görevlendirilebilir. Örneğin; doğrudan doğruya iflâs (İİK m. 178, 179), iflâsın kaldırılması (İİK m. 182), iflâsın kapanması (İİK m. 254) ve konkordatonun tasdiki

haller ile hakim in re'sen harekete geçtiği durumlar olarak tanımlanmış olup çekişmesiz yargı işlerinin neler olduğu açıkça belirtilmiştir. Vakıf hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıkların niteliği ve mevzuat gereği Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün her zaman ilgili sıfatına sahip olarak uyuşmazlık çıkartabileceği gözetildiğinde vakıf davalarının çekişmesiz yargı işi olduğundan söz edilemez. Somut olayda, davacı Türk Medeni Yasası'nın 101. vd. maddeleri gereğince vakfın tescilini istediği, bu uyuşmazlıkla ilgili Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görüş bildirme, temyiz etme gibi haklarının bulunduğu gözetildiğinde, mahkemece tarafların göstereceği tüm kanıtlar toplanarak işin esası hakkında bir karar verilmesi gerekirken, yazılı gerekçeyle görevsizlik kararı verilmesi doğru görülmemiştir.” Yarg. 18. HD, 28.2.2013, E. 2012/11430, K. 2013/2747 (Kazanıcı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

¹³ Akkan, s. 55.

(İİK m. 298) için asliye ticaret mahkemesi görevlidir. Bunun dışında, Türk Ticaret Kanunu'nda bazı çekişmesiz yargı işleri için asliye ticaret mahkemesi görevlendirilmiştir. Örneğin; tescile davetle ilgili Türk Ticaret Kanunu'nun 33. maddesinin üçüncü fıkrasında, ticaret mahkemesinin görevi açıkça belirtilmiştir¹⁴.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 5. maddesinin kenar başlığı, "*ticari davaların görüleceği mahkemeler*" iken, 26.6.2012 tarihli ve 6335 sayılı Kanunun 2. maddesiyle "*ticari davalar ve çekişmesiz yargı işlerinin görüleceği mahkemeler*" şeklinde değiştirilmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nun 6335 sayılı kanunla değişik 5. maddesinin birinci fıkrasına göre, aksine hüküm bulunmadıkça, dava olunan şeyin değerine veya tutarına bakılmaksızın asliye ticaret mahkemesi tüm ticari davalar ile ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işlerine bakmakla görevlidir. O halde, bir çekişmesiz yargı işi, ticari nitelik taşıyorsa, kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça o çekişmesiz yargı işinde asli görevli mahkeme, asliye ticaret mahkemesi olacaktır¹⁵. Türk Ticaret Kanunu'nun 4. maddesinde,

¹⁴ Maddeye göre, "süresi içinde kaçınma sebepleri bildirildiği takdirde, sicil bulduğu yerde ticari davalara bakmakla görevli asliye ticaret mahkemesi, dosya üzerinde inceleme yaparak tescili gerekli olan bir hususun bulunduğu sonucuna varırsa, bunun tescilini sicil müdürüne emreder, aksi takdirde tescil istemini reddeder."

¹⁵ "01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren HMK'nun 383. maddesinde çekişmesiz yargı işleri ile ilgili olarak "aksine bir düzenleme bulunmadığı sürece" sulh hukuk mahkemesinin görevli olacağı öngörülmüştür. Bu bağlamda konuya yaklaşıldığında, TTK'nun 563 vd. maddelerinde düzenlenen kıymetli evrakın zayı nedeniyle iptaline ilişkin davaların gerek 1086 sayılı Kanun'un yürürlükte kaldığı süreçteki yargısal uygulama ve gerekse de 6100 sayılı HMK'nun 383/2-e/6 maddesi uyarınca ticaret hukukuna dahil çekişmesiz yargı işi niteliğinde olduğu açıktır. Bu nedenle, ilk bakışta, bu nitelikteki davaların da sulh hukuk mahkemesinde görülmesi gerektiği ileri sürülebilecektir. Ancak bu nitelikteki davalar ve/veya HMK'da tercih edilmiş tanımıyla işlerin, aynı zamanda TTK'nun 4. ve 5. maddeleri uyarınca ticari dava ve/veya iş niteliğinde bulunduğu da kuşkusuzdur. TTK'nun 4 ve 5. maddesinin özel nitelikte birer usûl hükmü niteliğinde buldukları düşünüldüğünde, bu davalar ve esasen ticaret hukukuna dahil ve mahkemece görülecek olan çekişmesiz yargı işlerinin tümü bakımından görevli mahkemenin tayininde, HMK'nun 383. maddesinde belirtilen hükmün aksine ve özel bir düzenlemenin var olduğunda duraksanmamalıdır. Bu durumda TTK'nun 5. maddesi başlığı ile birlikte nazara alındığında, ticaret hukukunda yer alan çekişmesiz yargı işleri bakımından asıl görevli mahkemenin asliye ticaret mahkemesi olduğu, ticaret mahkemesinin bulunmadığı yerler bakımından ise asliye hukuk mahkemesinin görevli kabul edilmesi gerektiği açıktır. Nitekim, 6100 sayılı HMK ile aynı tarihte kabul edilen 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 757/1. maddesinde bu tür işlerde ticaret mahkemelerinin görevli olduğunun belirtilmiş olması da

ticari davalar ve ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işleri belirtilmiştir. Bu maddeye göre, her iki tarafın da ticari işletmesiyle ilgili hususlardan doğan hukuk davaları ve çekişmesiz yargı işleri ile tarafların tacir olup olmadıklarına bakılmaksızın maddede belirtilen hususlardan¹⁶ doğan hukuk davaları ve çekişmesiz yargı işlerinin, ticari dava ve ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işi sayılacağı ifade edilmiştir.

3. Aile Mahkemesi

Aile hukukundan doğan çekişmesiz yargı işleri için aile mahkemesi görevlidir (Aile Mahkemeleri K. m. 4/I).

kanunkoyucunun iradesinin de Dairemizin yorumu yönünde olduğunu göstermektedir.” Y. 11. HD. T. 11.7.2012 E. 2012/404 K. 2012/12243; “İstem, kambiyo senedinin zayi nedeniyle iptaline ilişkindir. Mahkemece 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 HMK'nun 383. maddesi uyarınca kambiyo senedinin zayi nedeniyle iptali davalarının sulh hukuk mahkemelerinin görevine girdiği gerekçesiyle görevsizlik kararı verilmiştir. 6100 sayılı HMK'nun 383. maddesinde çekişmesiz yargı işleri ile ilgili olarak aksine bir düzenleme bulunmadığı sürece sulh hukuk mahkemesinin görevli olacağı öngörülmüşse de karar tarihinde yürürlükte olan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 757/1. maddesinde ve 6102 sayılı TTK'nun 5. maddesinde değişiklik yapan 6335 sayılı Kanun'un 2. maddesinde HMK'nun 383. maddesinin aksi yönünde düzenleme yapılarak bu tür işlerde asliye hukuk (ticaret) mahkemelerinin görevli olacağı öngörülmüştür. Açıklanan bu nedenle, istemle ilgili işe bakma görevi asliye hukuk (ticaret) mahkemesine ait olmasına rağmen görevsizlik kararı verilmesi doğru olmamış, mahkeme kararının bozulmasına karar vermek gerekmiştir.” Yarg. 11. HD, 25.2.2013, E. 2013/1883, K. 2013/3377 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁶ TTK m. 4: Her iki tarafın da ticari işletmesiyle ilgili hususlardan doğan hukuk davaları ve çekişmesiz yargı işleri ile tarafların tacir olup olmadıklarına bakılmaksızın;

a) Bu Kanunda,

b) Türk Medeni Kanununun, rehin karşılığında ödünç verme işi ile uğraşanlar hakkındaki 962 ilâ 969. maddelerinde,

c) 11/1/2011 tarihli ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun malvarlığının veya işletmenin devralınması ile işletmelerin birleşmesi ve şekil değiştirmesi hakkındaki 202 ve 203, rekabet yasağına ilişkin 444 ve 447, yayın sözleşmesine dair 487 ilâ 501, kredi mektubu ve kredi emrini düzenleyen 515 ilâ 519, komisyon sözleşmesine ilişkin 532 ilâ 545, ticari temsilciler, ticari vekiller ve diğer tacir yardımcıları için öngörülmüş bulunan 547 ilâ 554, havale hakkındaki 555 ilâ 560, saklama sözleşmelerini düzenleyen 561 ilâ 580. maddelerinde,

d) Fikrî mülkiyet hukukuna dair mevzuatta,

e) Borsa, sergi, panayırlar ve pazarlar ile antrepo ve ticarete özgü diğer yerlere ilişkin özel hükümlerde,

f) Bankalara, diğer kredi kuruluşlarına, finansal kurumlara ve ödünç para verme işlerine ilişkin düzenlemelerde,

öngörülen hususlardan doğan hukuk davaları ve çekişmesiz yargı işleri ticari dava ve ticari nitelikte çekişmesiz yargı işi sayılır.

2684 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'a göre alınacak tedbirler, aile mahkemesi tarafından verilecektir. Aile mahkemesi hakimi tarafından alınacak tedbirler¹⁷ koruyucu ve önleyici tedbir kararları olarak kanunda

¹⁷ Hâkim tarafından verilecek koruyucu tedbir kararları

MADDE 4 – (1) Bu Kanun kapsamında korunan kişilerle ilgili olarak aşağıdaki koruyucu tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere hâkim tarafından karar verilebilir:

- a) İşyerinin değiştirilmesi.
- b) Kişinin evli olması hâlinde müşterek yerleşim yerinden ayrı yerleşim yeri belirlenmesi.
- c) 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunundaki şartların varlığı hâlinde ve korunan kişinin talebi üzerine tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması.
- ç) Korunan kişi bakımından hayafî tehlikenin bulunması ve bu tehlikenin önlenmesi için diğer tedbirlerin yeterli olmayacağını anlaşılmaması hâlinde ve ilgilinin aydınlatılmış rızasına dayalı olarak 27/12/2007 tarihli ve 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu hükümlerine göre kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi.

Hâkim tarafından verilecek önleyici tedbir kararları

MADDE 5 – (1) Şiddet uygulayanlarla ilgili olarak aşağıdaki önleyici tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere hâkim tarafından karar verilebilir:

- a) Şiddet mağduruna yönelik olarak şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmaması.
 - b) Müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhâl uzaklaştırılması ve müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi.
 - c) Korunan kişilere, bu kişilerin buldukları konuta, okula ve işyerine yaklaşmaması.
 - ç) Çocuklarla ilgili daha önce verilmiş bir kişisel ilişki kurma kararı varsa, kişisel ilişkinin refakatçi eşliğinde yapılması, kişisel ilişkinin sınırlanması ya da tümüyle kaldırılması.
 - d) Gerekli görülmesi hâlinde korunan kişinin, şiddete uğramamış olsa bile yakınlarına, tanıklarına ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hâller saklı kalmak üzere çocuklarına yaklaşmaması.
 - e) Korunan kişinin şahsi eşyalarına ve ev eşyalarına zarar vermemesi.
 - f) Korunan kişiyi iletişim araçlarıyla veya sair surette rahatsız etmemesi.
 - g) Bulundurulması veya taşınmasına kanunen izin verilen silahları kolluğa teslim etmesi.
 - ğ) Silah taşınması zorunlu olan bir kamu görevi ifa etse bile bu görevi nedeniyle zimmetinde bulunan silahı kurumuna teslim etmesi.
 - h) Korunan kişilerin buldukları yerlerde alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaması ya da bu maddelerin etkisinde iken korunan kişilere ve bunların buldukları yerlere yaklaşmaması, bağımlılığının olması hâlinde, hastaneye yatmak dâhil, muayene ve tedavisinin sağlanması.
 - ı) Bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurması ve tedavisinin sağlanması.
- (2) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde birinci fıkranın (a), (b), (c) ve (d) bentlerinde yer alan tedbirler, ilgili kolluk amirlerince de alınabilir. Kolluk amiri evrakı en geç kararın alındığı tarihi takip eden ilk işgünü içinde hâkimin onayına sunar. Hâkim tarafından yirmidört saat içinde onaylanmayan tedbirler re'sen kalkar.

örnekseme yoluyla sayılmıştır. Bazı tedbirlere mülki amir tarafından da (m. 3) karar verilebilecektir. Hatta gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, kolluk birimlerince de bu tedbirlere karar verilebilir.

4. İcra Mahkemesi

Bazı çekişmesiz yargı işlerinde icra mahkemesi görevlidir. Örneğin, konkordato mühleti (İİK m. 285 vd) ve ipotekli alacakta alacaklının gaipliği veya alacağı almaktan kaçınması hâlinde, borç tutarının icra dairesine tevdi edilmesi üzerine ipoteğin fekkine karar verilmesi (İİK m. 153) için icra mahkemesi görevlendirilmiştir.

5. Resmi Makamlar

Bazı çekişmesiz yargı işleri, mahkemeler dışındaki resmi makamlara da verilmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 383. maddesinde, kanunlarda aksine hüküm bulunmadığı sürece, çekişmesiz yargı işlerinde sulh hukuk mahkemesinin görevli olacağına ilişkin hükümlerle, çekişmesiz yargı işlerinde mahkemeler dışında başka mercilerin de görevlendirilmesine üstü kapalı bir biçimde olanak verilmiştir¹⁸. 6217 sayılı Yargı Hizmetlerinin Hızlandırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla değişik Noterlik Kanunu'nun 71/A maddesi ile bazı çekişmesiz yargı işleri noterlere bırakılmıştır. Buna göre, mirasçılık belgesi verilmesi ve terk eden eşin ortak konuta davet edilmesi işleri için, sulh hukuk mahkemesinden başka, noterler de görevli kılınmıştır.

III. ÇEKİŞMESİZ YARGIDA YETKİ

A. İlgilinin Oturduğu Yer Mahkemesi

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 384. maddesine göre, kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, çekişmesiz yargı işleri için talepte bulunan kişinin veya ilgililerden birinin oturduğu yer mahkemesi yetkilidir.

(3) Bu Kanunda belirtilen tedbirlerle birlikte hâkim, 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirler ile 4721 sayılı Kanun hükümlerine göre velayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında karar vermeye yetkilidir.

(4) Şiddet uygulayan, aynı zamanda ailenin geçimini sağlayan yahut katkıda bulunan kişi ise 4721 sayılı Kanun hükümlerine göre nafakaya hükmedilmemiş olması kaydıyla hâkim, şiddet mağdurunun yaşam düzeyini göz önünde bulundurarak talep edilmese dahi tedbir nafakasına hükmedebilir.

¹⁸ Tanrıver, s. 174.

Çekişmeli yargıda yetki kuralları görev kurallarından farklı olarak, kural olarak kamu düzenine ilişkin görülmemiştir¹⁹. Bu sebeple, yetki kurallarına aykırılık, dava şartı olmayıp bir ilk itirazdır. Dolayısıyla, açılan bir davada mahkeme, yetkisiz olup olmadığını re'sen gözetemez. Yetki itirazının davalı tarafından ilk itiraz olarak ileri sürülmesi gerekir (HMK m. 116/I,a). Davalı tarafından süresinde ileri sürülmemeyen yetki itirazı, daha sonra ileri sürülemez ve dava, yetkisiz mahkemede görülmeye devam eder²⁰.

Davacı davasını kanunda belirtilen genel yetkili mahkeme yanında, genel yetkiyi kaldırmayan özel yetkili mahkemelerde de açabilir. Bunun yanında, kanunda kamu düzenine ilişkin görülen bazı hallerde, kesin yetki kuralları öngörülmüştür. Kesin yetki kurallarının söz konusu olduğu hallerde, dava, kesin yetkili olarak öngörülen mahkemede açılmalıdır. Kesin yetki, bir dava şartıdır; taraflar, davanın her aşamasında yetki itirazında bulunabileceği gibi, hâkim de mahkemenin yetkili olup olmadığını re'sen gözetir (HMK m. 19/I).

Çekişmesiz yargı işlerinde ise, yetki kuralının niteliği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre²¹, çekişmesiz yargı işlerindeki yetki kuralı, bir özel yetki halidir. Bir yetki kuralının, kamu düzenine ilişkin olup olmadığı, kanundaki ifadenin mutlaklığından veya yetki kuralının getiriliş amacından anlaşılır. Bu görüşe göre, çekişmesiz yargıda yetki kuralına ilişkin maddeden, söz konusu durum anlaşılammamaktadır ve bu sebeple, işin niteliği gereği, örneğin, taşınmazın taksimi gibi haller dışında, çekişmesiz yargıda yetkiye ilişkin bütün kurallar, kesin demek doğru değildir.

Diğer görüşe göre²² ise, çekişmesiz yargıda yetki kuralları, kamu düzenine ilişkindir. Bu sebeple, çekişmesiz yargıda yetkiye ilişkin kuralları, kesin yetki olarak nitelendirmek gerekir. Buna göre, kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, çekişmesiz yargı işleri için talepte bulunan

¹⁹ Ansay, s. 90; Berkin, s. 77; Postacıoğlu, s. 152-153; Üstündağ, s. 196; Kuru, Cilt: I, s. 548; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 163.

²⁰ Postacıoğlu, s. 152; Berkin, s. 77; Kuru, Cilt: I, s. 577; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 186; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 157.

²¹ Karşlı, s. 57.

²² Postacıoğlu, s. 29; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 110; Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım, s. 53. *Berkin*, kişiye, aileye ve dolayısıyla kamu yararının korunmasına ilişkin çekişmesiz yargı işlerinde yetkinin kamu düzeninden olduğunu belirtmektedir (Berkin, s. 23).

kişinin veya ilgililerden birinin oturduğu yer mahkemesi kesin yetkili olacaktır. Alman çekişmesiz yargısında da, yetki kurallarının niteliğinin kesin yetki olduğu ifade edilmiştir²³. Buna göre, çekişmesiz yargıda hâkim, yetki kurallarına uyulup uyulmadığını re'sen araştıracaktır. Ayrıca, ilgililer de, çekişmesiz yargı işine bakan mahkemenin yetkisiz olduğunu çekişmesiz yargılama sürecinin her aşamasında ileri sürebilirler.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki çekişmesiz yargıya ilişkin yetki kuralından yetkinin kesin olduğu anlaşılamamaktadır. Ancak, kanunlarda özel hüküm bulunan halleri de göz ardı etmemek gerekir. Miras hukukundaki bazı çekişmesiz yargı işleri için mirasbırakanın yerleşim yeri mahkemesi kesin yetkilidir. Örneğin Türk Medenî Kanunu'nun 589. maddesine göre tereke mallarının korunması için önlem alınması ve 596. maddesindeki vasiyetnamenin teslim alınması ve açılması işinde, mirasbırakanın yerleşim yeri mahkemesinin yetkisi kamu düzenine ilişkin ve kesindir. Mirasçılık belgesi verilmesi işinde ise, bu belgenin mirasçılardan her birinin oturduğu yer mahkemesinden de alınabileceği belirtildiği için (HMK m. 11/3) mirasbırakanın yerleşim yeri mahkemesi bu iş için kesin yetkili değildir. Yine, terk eden eşin ortak konuta davet edilmesi işinde, yetki kuralı aranmadan herhangi bir mahkemeden istekte bulunulabileceği kabul edilmektedir²⁴.

*Budak*²⁵, çekişmesiz yargı işlerini adi çekişmesiz yargı işleri ve basit (küçük) çekişmesiz yargı işleri olarak ikiye ayırmaktadır. Kanımızca, yetkinin niteliğini belirlerken de çekişmesiz yargı işlerini büyük ve küçük çekişmesiz yargı işleri olarak ayırmak gerekir. Çünkü tüm çekişmesiz yargı işleri aynı nitelikte değildir. Bazı çekişmesiz yargı işleri, ilgililerin hukuki durumunu önemli ölçüde etkilediği halde, bazıları basit bir onaylamadan ibaret olan ve yargılama gerektirmeyen işlerdir. Örneğin, bir kişinin kısıtlanması veya ergin kılınması ile ilgili çekişmesiz yargı kararları, ilgilinin hukuki durumunu etkileyen kararlardır. Bu sebeple,

²³ Keidel, s. 79; Brehm, s. 82; Haußleiter, s. 8.

²⁴ Gençcan, s. 87; Petek, s. 52. İhtar bir esas işlemi olmayıp gidilecek evin bulunduğu adresten başka bir yer mahkemesinden de istenebilir (Köseoğlu/Kocaağa, s. 30). İhtar, bağımsız yargısal sonuç doğurmayan ve boşanma davası öncesinde hakim kanalı ile yaptırılması gereken bir işlemdir (Gençcan, s. 86). Belirtmek gerekir ki, 6217 sayılı Yargı Hizmetlerinin Hızlandırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla değişik Noterlik Kanunu'nun 71/A maddesi ile terk eden eşin ortak konuta davet edilmesi işi için, sulh hukuk mahkemesinden başka, noterler de görevli kılınmıştır.

²⁵ Budak, s. 144.

İlgililerin hukuki durumunu önemli ölçüde etkileyen ve menfaat temelli bir yargılama gerektiren çekişmesiz yargı işlerinde yetki kuralının kesin yetki olması gerektiği görüşündeyiz. Ayrıca, çekişmesiz yargıda yetki itirazını ileri sürececek bir karşı taraf olmadığı için, buradaki yetki kuralını kesin yetki kabul ederek hakimin re'sen incelemesine bırakmanın çekişmesiz yargının amacına daha uygun olduğu söylenebilir²⁶.

Çekişmeli yargıda, yetki kuralları kural olarak kamu düzeninden olmadığı için, taraflar yetki anlaşması ile kanunda belirtilen mahkemeden başka bir mahkemeyi yetkili mahkeme olarak belirleyebilirler. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile, tarafların münhasır yetki sözleşmesi yapabilmeleri mümkün hale getirilmiştir. Buna göre, taraflar, yetki sözleşmesinde aksi belirtilmediği sürece, davayı sadece yetki sözleşmesinde belirtilen mahkemede açmak zorundadır²⁷. Ayrıca, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile, sadece tacirler ve kamu tüzel kişilerinin yetki sözleşmesi yapabilmeleri kabul edilmiştir. Yetki sözleşmesi, ancak yetkinin kesin olmadığı hallerde yapılabilir; kesin yetkinin bulunduğu durumlarda yetki sözleşmesi yapılamaz.

Çekişmesiz yargıda ise, kesin yetki kuralı olan haller kamu düzenine ilişkin kabul edildiği için, ilgililerin yetki anlaşması yapmak suretiyle, çekişmesiz yargı işi için kanunda belirtilen mahkemeden başka bir yetkili mahkeme tayin etmeleri mümkün değildir²⁸.

B. İlgilinin Oturduğu Yer Mahkemesi Dışında Yetkili Mahkemeler

Kanunlarda genel kuralın aksine özel hüküm bulunan hallerde, özel kanunda yazılı olan yer mahkemesi, o çekişmesiz yargı işi için yetkili mahkeme olacaktır.

Ayrıca, bazı çekişmesiz yargı işleri mahkemeler dışında başka makamlara da verilmiştir. Örneğin, 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'a göre, alınacak tedbirlerin bir kısmında mahkemeler, diğer bir kısmında başka makamlar görevlidir. Bu kanunda belirtilen yetki kuralı, çekişmesiz yargı işlerindeki

²⁶ Umar, çekişmesiz yargı işlerinde hasım bulunmadığına göre mahkemenin yetkisizliğinin hakim tarafından değerlendirilmesi ve yetkisizlikten dolayı red kararının verilmesinin bir ilk itirazın öne sürülmüş olmasına bağlı olmadığını ifade etmektedir (Umar, s. 1126).

²⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 184; Kuru, Ders Kitabı, s. 61; Umar, s. 65; Yılmaz, E., s. 201-202.

²⁸ Keidel, s. 91.

genel yetki kuralından ayrılmaktadır. Bu kanuna göre, tedbir kararları en çabuk ve en kolay ulaşılabilecek yer hâkiminden, mülkî amirden ya da kolluk biriminden talep edilebilir (m.8/I).

1. Yerleşim Yeri Mahkemesi

Türk Medenî Kanunu'nun 32. maddesine göre, ölüm tehlikesi içinde kaybolan veya kendisinden uzun zamandan beri haber alınamayan bir kimsenin ölümü hakkında kuvvetli olasılık varsa, hakları bu ölüme bağlı olanların başvurusu üzerine mahkeme bu kişinin gaipliğine karar verebilir. Yetkili mahkeme, kişinin Türkiye'deki son yerleşim yeri; eğer Türkiye'de hiç yerleşmemişse nüfus sicilinde kayıtlı olduğu yer; böyle bir kayıt da yoksa anasının veya babasının kayıtlı bulunduğu yer mahkemesidir.

Türk Medenî Kanunu'nun 107. maddesine göre ise, vakıf senedinde vakfın amacı ile bu amaca özgülünen mal ve haklar yeterince belirlenmiş ise, diğer noksanlıklar vakfın tüzel kişilik kazanması için yapılan başvurunun reddini gerektirmez. Bu tür noksanlıklar, tescil kararı verilmeden önce mahkemece tamamlattırılabilir gibi; kuruluşun sonra da denetim makamının başvurusu üzerine, olanak varsa vakfedenin görüşü alınarak vakfın yerleşim yeri mahkemesince tamamlattırılır.

Çekişmesiz yargı işlerinde, yetkili mahkeme olarak yerleşim yerinin düzenlendiği başka bir düzenleme ise, Türk Medenî Kanunu'nun 207. maddesidir. Buna göre, mevcut mal rejiminin mahkemece mal ayrılığına dönüştürülmesinde, yetkili mahkeme eşlerden herhangi birinin yerleşim yeri mahkemesidir.

Vesayet işlerinde yetkinin düzenlendiği Türk Medenî Kanunu'nun 411. maddesine göre ise, vesayet işlerinde yetki küçüğün veya kısıtlının yerleşim yerindeki vesayet dairelerine aittir.

Türk Medenî Kanunu'nun 412. maddesine göre, vesayet makamının izni olmadıkça vesayet altındaki kişi yerleşim yerini değiştiremez. Yerleşim yerinin değişmesi hâlinde yetki, yeni vesayet dairelerine geçer. Bu takdirde kısıtlama yeni yerleşim yerinde ilân olunur.

Türk Medenî Kanunu'nun 430. maddesi birinci fıkrasına göre, temsil kayyımı, kendisine kayyım atanacak kimsenin yerleşim yeri vesayet makamı tarafından atanır.

Türk Medenî Kanunu'nun 433. maddesi birinci fıkrasında, yerleştirme veya alıkoymaya karar verme yetkisinin, ilgilinin yerleşim

yeri veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde bulunduğu yer vesayet makamına ait olacağı düzenlenmiştir.

Yerleşim yerine ilişkin başka bir düzenleme ise, Türk Ticaret Kanunu'nun 757. maddesinin birinci fıkrasında yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre, iradesi dışında poliçe elinden çıkan kişi, ödeme veya hamilin yerleşim yerindeki asliye ticaret mahkemesinden, muhatabın poliçeyi ödemekten menedilmesini isteyebilir.

2. Şirket Merkezinin Bulunduğu Yer Mahkemesi

Şirket merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinin yetkili olduğuna bazı örnekler:

Türk Ticaret Kanunu'nun 207. maddesine göre, denetçi, işlem denetçisi, özel denetçi, riskin erken saptanması ve yönetimi komitesi; bağlı şirketin, hâkim şirketle veya diğer bağlı bir şirketle ilişkilerinde hilenin veya dolanın varlığını belirtir şekilde görüş bildirmişse, bağlı şirketin her pay sahibi, bu konunun açıklığa kavuşturulması amacıyla, şirket merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinden özel denetçi atanmasını isteyebilir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 273. maddesine göre, tasfiye memurları şirket sözleşmesiyle, şirketin devamı sırasında veya sona ermesinden sonra ortakların oybirliğiyle seçilir. Bir tasfiye memuru seçilmemişse, tüm ortaklar veya bunların kanuni temsilcileri tasfiyeye memur sayılır. Bununla beraber ortaklardan birinin istemi üzerine şirketin merkezinin bulunduğu yerdeki ticaret mahkemesi, tasfiye hâlindeki şirket için bir veya birkaç tasfiye memuru atar. Mahkeme gerek görürse dilekçeyi tebliğ ederek diğer ortakları dinleyebilir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 343. maddesinde ise, konulan aynı sermaye ile kuruluş sırasında devralınacak işletmelere ve ayınlara, şirket merkezinin bulunacağı yerdeki asliye ticaret mahkemesince atanan bilirkişilerce değer biçileceği belirtilmiştir. Değerleme raporunda, uygulanan değerlendirme yönteminin somut olayın özellikleri bakımından herkes için en adil ve uygun seçim olduğu; sermaye olarak konulan alacakların gerçekliğinin, geçerliğinin ve 342. maddeye uygunluğunun belirlendiği, tahsil edilebilirlikleri ile tam değerleri; aynı olarak konulan her varlık karşılığında tahsis edilmesi gereken pay miktarı ile Türk Lirası karşılığı, tatmin edici gerekçelerle ve hesap verme ilkesinin icaplarına göre açıklanacaktır. Bu rapora kurucular, işlem denetçisi ve menfaat sahipleri itiraz edebilir. Mahkemenin onayladığı bilirkişi kararı kesindir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 405. maddesinin birinci fıkrasına göre, şirket ile denetçi arasında şirketin ve topluluğun yılsonu hesaplarına, finansal tablolarına ve yönetim kurulunun faaliyet raporuna ilişkin, ilgili kanunun, idari tasarrufun veya esas sözleşme hükümlerinin yorumu veya uygulanması konusunda doğan görüş ayrılıkları hakkında, yönetim kurulunun veya denetçinin istemi üzerine şirketin merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesi dosya üzerinden karar verir ve karar kesi.

Çekişmesiz yargıda, yetkili mahkeme olarak şirket merkezinin bulunduğu yer mahkemesi olarak başka bir düzenleme ise, Türk Ticaret Kanunu'nun 412. maddesindedir. Bu düzenlemeye göre, pay sahiplerinin çağrı veya gündeme madde konulmasına ilişkin istemleri yönetim kurulu tarafından reddedildiği veya isteme yedi iş günü içinde olumlu cevap verilmediği takdirde, aynı pay sahiplerinin başvurusu üzerine, genel kurulun toplantıya çağrılmasına şirket merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesi karar verebilir. Mahkeme toplantıya gerek görürse, gündemi düzenlemek ve Kanun hükümleri uyarınca çağrıyı yapmak üzere bir kayyım atar. Kararında, kayyımın, görevlerini ve toplantı için gerekli belgeleri hazırlamaya ilişkin yetkilerini gösterir. Zorunluluk olmadıkça mahkeme dosya üzerinde inceleme yaparak karar verir ve karar kesindir.

3. Mirasbırakanın Son Yerleşim Yeri Mahkemesi

Miras hukukundaki çekişmesiz yargı işleri için, mirasbırakanın son yerleşim yeri mahkemesinin yetkili olduğuna ilişkin örnekler:

Türk Medenî Kanunu'nun 589. maddesine göre, mirasbırakanın yerleşim yeri sulh hâkimi, istem üzerine veya re'sen tereke mallarının korunması ve hak sahiplerine geçmesini sağlamak üzere gerekli olan bütün önlemleri alır. Bu önlemler, özellikle kanunda belirtilen hâllerde terekede bulunan mal ve hakların yazımına, terekenin mühürlenmesine, terekenin resmen yönetilmesine ve vasiyetnamelerin açılmasına ilişkindir. Önlemlerle ilgili giderler, ileride terekeden alınmak üzere, başvuran kişi tarafından; önleme hâkimin re'sen karar verdiği hâllerde Devlet tarafından karşılanır. Mirasbırakan, yerleşim yerinden başka bir yerde ölmüş ise, o yerin sulh hâkimi bu ölümü yerleşim yeri sulh hâkimine gecikmeksizin bildirir ve mirasbırakanın ölüm yerinde bulunan mallarının korunması için gerekli önlemleri alarak bununla ilgili dosyayı ve varsa vasiyetnameyi yerleşim yeri sulh hâkimine gönderir.

Türk Medenî Kanunu'nun 596. maddesinin birinci fıkrasında ise, vasiyetnamenin, geçerli olup olmadığına bakılmaksızın tesliminden başlayarak bir ay içinde mirasbırakanının yerleşim yeri sulh hâkimi tarafından açılıp ilgililere okunacağı belirtilmiştir.

SONUÇ

Çekişmesiz yargı işlerinde görevli mahkeme, kanunda aksine bir düzenleme bulunmadıkça, sulh hukuk mahkemesidir. Özel bir kanun hükmü ile, bazı çekişmesiz yargı işlerinde sulh hukuk mahkemesi dışında başka bir mahkeme görevlendirilebilir. Sulh hukuk mahkemesinden başka bir görevli mahkemenin belirtilmiş olduğu hallerde, çekişmesiz yargı işi bu belirtilen mahkemede görülmelidir. Çekişmesiz yargı işi kural olarak mahkemeler tarafından görülür. Çekişmesiz yargı işlerinden bazılarının idari yönü ağır basan işler olması sebebiyle, idari nitelik taşıyan bazı çekişmesiz yargı işleri mahkemelerden başka makamlara bırakılabilir.

Çekişmesiz yargı işleri için yetkili mahkeme, kanunda aksine bir düzenleme bulunmadıkça, talepte bulunan kişinin veya ilgililerden birinin oturduğu yer mahkemesidir. Kanunlarda genel kuralın aksine özel hüküm bulunan hallerde, özel kanunda yazılı olan yer mahkemesi, o çekişmesiz yargı işi için yetkili mahkeme olacaktır.

KISALTMALAR

BK	Borçlar Kanunu
E.	Esas
HD.	Hukuk Dairesi
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İİK	İcra ve İflas Kanunu
K.	Karar
m.	Madde
s.	Sayfa
TMK	Türk Medeni Kanunu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
Yarg.	Yargıtay

KAYNAKLAR

- Akkan, Mine. Güncel Yargıtay Kararları Işığında Mahkemelerin Görevi, Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2014/3, Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı-XI, Özel Sayı, s. 39-88.
- Alangoya, Yavuz/ Yıldırım, M. Kamil/ Deren Yıldırım, Nevhis. Medenî Usûl Hukuku Esasları, Beta Yayınları, İstanbul, 2009.
- Ansay, Sabri Şakir. Hukuk Yargılama Usûlleri, Ankara, 1960.
- Berkin, Necmeddin M. Medenî Usûl Hukuku Esasları, Hamle Matbaası, İstanbul, 1969.
- Brehm, Wolfgang. Freiwillige Gerichtsbarkeit, Stuttgart, 2009.
- Budak, Ali Cem. “Türk Hukukunda Çekişmesiz Yargı”, Medenî Usûl ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı IV, Ankara, 2005, s. 128-187.
- Gençcan, Ömer Uğur. Öğreti ve Uygulamada Boşanma, 1. Cilt, Ankara, 2000.
- Haußleiter, Martin. FamFG Kommentar, München, 2011.
- Karslı, Abdurrahim. Medenî Muhakeme Hukuku, 4. Baskı, Alternatif Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- Keidel, Theodor. FamFG Kommentar zum Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, München, 2011.
- Köseoğlu, Bilal/Kocaağa, Köksal. Aile Hukuku ve Uygulaması, Bursa, 2011.
- Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder. Medenî Usûl Hukuku, 24. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.
- Kuru, Baki/Budak, Ali Cem. “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Getirdiği Başlıca Yenilikler”, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt: 85, 2011/5, s. 3-43.
- Kuru, Baki. Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, İstanbul 2015.
- Kuru, Baki. Nizasız Kaza, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1961.
- Kuru, Baki. Hukuk Muhakemeleri Usûlü, Cilt: I, İstanbul 2001.

- Meier, Isaak. Schweizerisches Zivilprozessrecht - Eine kritische Darstellung aus der Sicht von Praxis und Lehre, Zürich, 2010.
- Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet. Medenî Usûl Hukuku, 14. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.
- Petek, Hasan. “Terke Dayalı Boşanmada Manevî Tazminat”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı 2, 2010, s. 43-78 (Basım Yılı: 2012).
- Postacıoğlu, İlhan E. Medenî Usûl Hukuku Dersleri, 6. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1975.
- Tanrıver, Süha. “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Noterleri İlgilendiren Hükümlerinin Tespiti ve Değerlendirilmesi”, Noterlik Hukukuna İlişkin İncelemeler, Ankara, 2011, s. 161-175.
- Umar, Bilge. Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Bası, Ankara 2014.
- Üstündağ, Saim. Medenî Yargılama Hukuku, Nesil Matbaacılık, İstanbul, 2000.
- Yılmaz, Ejder. Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Bası, Ankara 2013.
- Yılmaz, Orhan. “Çekişmesiz Yargı İşlerinde Görevli Mahkeme”, İBD 2012, C. 86, S. 1, s. 3-14.
- Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası.

